

Η προστασία προσωπικών δεδομένων σε περίοδο πανδημίας

Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή*

Επικ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Δ.Ν. (Humboldt), Μ.Ρ.Η. (Harvard), Μ.Δ.Ε. (Ε.Κ.Π.Α.)

I. Εισαγωγή

Η περίπτωση της πανδημίας μας έφερε προ των πυλών με περιστάσεις που δεν θα μπορούσαμε ποτέ να διανοηθούμε. Προκειμένου να αναχαιτισθεί η εξάπλωση του νέου κορωνοϊού, ο κόσμος καλείται να συμμορφωθεί με δυσθεώρητα μέτρα. Ένας δραστικός τρόπος για την επίτευξη του στόχου της καταπολεμήσεως του ιού είναι η παρακολούθηση των πολιτών από τις κρατικές αρχές, προκειμένου να ελεγχθεί, αλλά και να αποτραπεί η διασπορά του ιού, και η επαείληση αυστηρών κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμορφώσεως.¹ Η συνδρομή της τεχνολογίας καθιστά εφικτή την αέναη επιτήρηση όλων.² Η παρακολούθηση αυτή θέτει επί τάπητος το ζήτημα της σταθμίσεως ανάμεσα στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος, ήτοι της δημόσιας υγείας, και της ιδιωτικότητας και του δικαιώματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.³

Τα θέματα που τίθενται από την ανάγκη περιορισμού εξαπλώσεως και εν γένει αντιμετώπισεως της επιδημίας του κορωνοϊού αναφορικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών είναι πολλά και δυσεπίλυτα. Στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης θα περιοριστούμε στα εξής τρία ζητήματα α) την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των ασθενών και την ιχνηλάτηση των επαφών αυτών, β) τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων των ασθενών στα ΜΜΕ για λόγους ενημερώσεως του πληθυσμού και γ) τη λήψη μέτρων σε χώρους εργασίας, αλλά και σε δημόσια προσβάσιμους χώρους εν γένει.

II. Τα συγκρουόμενα έννομα αγαθά

A. Η προστασία της δημόσιας υγείας ως έκφραση του δημοσίου συμφέροντος

Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος που διέπει όλη τη διοικητική δράση αποτελεί αόριστη νομική έννοια με μεγάλη ελαστικότητα κατά την οριοθέτησή της.⁴ Συνίσταται στο συμφέρον των μελών της κοινωνίας είτε συνολικά (γενικό δημόσιο συμφέρον) είτε εν μέρει που προσδιορίζεται με γενικά ή αφηρημένα κριτήρια και συμπίπτει με την ικανοποίηση βασικών αναγκών, όπως η δημόσια τάξη, η εθνική άμυνα και ασφάλεια, η υγεία, η παιδεία, η

*Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται στην Τάνια Κυριάκου, Δ.Ν., Δικηγόρο, και την Αμαλία Φλέγγα, αριστούχο απόφοιτο Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, ασκούμενη Δικηγόρο, για τον πολύ εποικοδομητικό διάλογο μαζί τους.

¹ Βλ. *Αίλιαν Μήτρον*, Τα προσωπικά δεδομένα την εποχή του Κορωνοϊού, Syntagma Watch, 16.3.2020, διαθέσιμο σε:

<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/ta-prosopika-dedomena-stin-epoxi-tou-koronoiou/>.

² Βλ. *Yuval Noah Harari*, The world after coronavirus, Financial Times, 20.3.2020, διαθέσιμο σε:

<https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75> και παρουσίαση στα ελληνικά σε

<https://www.iefimerida.gr/stories/gioybal-noe-harari-o-kosmos-meta-ton-koronoio>.

³ Βλ. *Αίλιαν Μήτρον*, όπ. ανωτ. (υποσ. 1). Βλ. και *Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην εποχή του κορωνοϊού, Syntagma Watch, 17.3.2020, διαθέσιμο σε:

<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-prostasia-ton-prosopikon-dedomenon-stin-epoxi-toukoronoiou/>.

⁴ Βλ. *Σταυρούλα Κτιστάκη*, Δημόσια επιχείρηση και δημόσιο συμφέρον, ΤοΣ 1991, σ. 297 επ. (303).

προστασία του περιβάλλοντος κ.ο.κ.⁵ Ωστόσο, γενικός και ενιαίος ορισμός της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος είναι αδύνατον να διατυπωθεί, καθώς το νόημά της εξαρτάται από τη χρήση και ένταξή της στο συγκεκριμένο νομικοπολιτικό περιβάλλον, του οποίου και αποτελεί έκφραση.⁶ Σημειώνεται ότι το δημόσιο συμφέρον «δεν βρίσκεται ούτε πέραν ούτε υπεράνω της νομιμότητας, αποτελεί στοιχείο εσωτερικό της και εντάσσεται σε αυτήν».⁷ Υπό αυτή την έννοια, προσδιορίζεται από το νομοθέτη με όριο τις διατάξεις του Συντάγματος και της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.⁸ Συνιστά μια νομική πράξη που δεν είναι υπεράνω του δικαστικού ελέγχου.⁹ Ως εκ τούτου, οι λόγοι του δημοσίου συμφέροντος πρέπει να εξειδικεύονται, τουτ' έστιν να προκύπτουν από την αιτιολογία της διοικητικής πράξεως.¹⁰ Περαιτέρω, το δημόσιο συμφέρον λαμβάνεται υπ' όψιν για την επιβολή περιορισμών στο πεδίο προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων ή για την αναγνώριση συγκεκριμένων υποχρεώσεων προστασίας στο πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών ιδίως δικαιωμάτων.¹¹ Επίσης, το δημόσιο συμφέρον προσδιορίζει το σκοπό δράσεως των ν.π.δ.δ.¹² Το εύρος της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος διευρύνεται από την ολοένα και περισσότερο χρησιμοποίησή της τόσο από το νομοθέτη όσο και αυτοτελώς από το δικαστή.¹³ Η ουσιαστική εκτίμηση του δημοσίου συμφέροντος υπάγεται στην αρμοδιότητα της νομοθετικής ή εκτελεστικής λειτουργίας,¹⁴ ενώ τα δικαστήρια καλούνται να ελέγξουν την υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων της έννοιας του.¹⁵

Η προστασία της δημόσιας υγείας υπόκειται αναντίρρητα στην έννοια του δημοσίου συμφέροντος. Εάν νοσήσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού και αποβιώσει κάποιο ποσοστό αυτού, αυτό θα επιβαρύνει καταφανώς το δημόσιο συμφέρον ποικιλοτρόπως: ψυχικός, πνευματικός, πληθυσμιακός και οικονομικός. Το δικαίωμα στην υγεία παρουσιάζει στο ελληνικό Σύνταγμα δύο όψεις. Από τη μία, κατοχυρώνεται ως ατομικό, αμυντικό¹⁶ δικαίωμα (άρθρο 5 παρ. 5 εδ. α Σ) και από την άλλη, ως κοινωνικό δικαίωμα (άρθρο 21 παρ. 3 Σ). Και στις δύο περιπτώσεις, ως υγεία νοείται αφενός η κατάσταση σωματικής και ψυχικής ευεξίας και αφετέρου, η δημόσια υγεία.¹⁷ Πέραν της καταστάσεως σωματικής και ψυχικής ευεξίας,

⁵ Βλ. *Επαμεινώνδα Π. Σπηλιωτόπουλο*, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου – Τόμος 1, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σ. 92· *Ευάγγελο Βενιζέλο*, Γενικό συμφέρον και περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, Κριτική προσέγγιση των τάσεων της νομολογίας, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 45, όπ. περαιτ. παραπ. σ. 45· *Αικατερίνη Ν. Ηλιάδου*, Δημόσιες Επιχειρήσεις, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 83· *Αντώνιο Π. Βενέρη*, Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία των προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing», ΕφημΔΔ 2015, σ. 377 επ. (σ. 378, 381), όπ. περαιτ. παραπ..

⁶ Βλ. *Αντώνη Μανιτάκη*, Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1994, σ. 435.

⁷ Βλ. *Α. Μανιτάκη*, όπ. ανωτ. (υποσ. 6), σ. 131, όπ. περαιτ. παραπ..

⁸ Βλ. ΣτΕ 3818/1997, 1141/1999, 866/2002, 3040/2011, 2888/2011.

⁹ Βλ. *Αναστάσιο Ι. Τάχο*, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 9^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σ. 71.

¹⁰ Βλ. ΣτΕ 1615/1988.

¹¹ Βλ. *Αικατερίνη Ν. Ηλιάδου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 5), σ. 83.

¹² Βλ. *Αικατερίνη Ν. Ηλιάδου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 5), σ. 83.

¹³ Βλ. *Ευάγγελο Βενιζέλο*, όπ. παραπ. (υποσ. 5), σ. 14.

¹⁴ Βλ. *Αναστάσιο Ι. Τάχο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 9), σ. 72.

¹⁵ Βλ. ΣτΕ 643/1988.

¹⁶ Την αμυντική φύση του δικαιώματος τονίζει ο *Ευάγγελος Βενιζέλος*, Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Αθήνα - Κομοτηνή 2002, σ. 143.

¹⁷ Βλ. *Ευάγγελο Βενιζέλο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 16).

σκόπιμη κρίνεται και η αρνητική οριοθέτηση του δικαιώματος στην υγεία, ήτοι η φυσική κατάσταση του ατόμου που αποκλείει κάθε μορφή ασθένειας ή αναπηρίας ικανής να μειώσει τη φυσιολογική δραστηριότητά του.¹⁸ Προ της προβλέψεως από τον αναθεωρητικό νομοθέτη το 2001 του άρθρου 5 παρ. 5 εδ. α Σ, η αμυντική φύση του δικαιώματος στην υγεία περιοριζόταν στο άρθρο 7 παρ. 2 Σ, το οποίο, μεταξύ άλλων, απαγορεύει οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη της υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας.¹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 5 εδ. α Σ, «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας».²⁰ Η υγεία ως κοινωνικό δικαίωμα με την έννοια των θετικών ενεργειών του κράτους για την οργάνωση ενός συστήματος παροχής υγείας κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 παρ. 3 Σ, σύμφωνα με το οποίο το κράτος οφείλει να μεριμνά για την υγεία των πολιτών.²¹ Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, από το άρθρο 21 παρ. 3 Σ απορρέει η «υποχρέωση του κράτους για τη λήψη θετικών μέτρων προς προστασία της υγείας των πολιτών, στους οποίους (το άρθρο 21 παρ. 3 Σ) δίνει δικαίωμα να απαιτήσουν από την Πολιτεία την πραγμάτωση της αντίστοιχης υποχρεώσεώς της».²² Υπό αυτή την έννοια, αναγνωρίζεται μέσω του άρθρου 21 παρ. 3 Σ ένα αχώριστο κοινωνικό δικαίωμα, μια αξίωση των πολιτών κατά του κράτους για την προστασία της υγείας και η υποχρέωση της πολιτείας να προβεί στις αναγκαίες παροχές υπηρεσιών υγείας.²³ Πρόκειται εν τοις πράγμασι για την υποχρέωση του κράτους να παρέχει υπηρεσίες ή να προβαίνει σε ενέργειες που προάγουν, διατηρούν ή αποκαθιστούν την υγεία των ανθρώπων.²⁴ Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας της υγείας αποτελεί, συνεπώς, δικαίωμα και δεν συνιστά μια απλή έκφραση ευχών.²⁵ Ως εκ τούτου, η μέριμνα για τη λήψη μέτρων χάριν προστασίας της υγείας των πολιτών καθίσταται επιτακτική.

Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτεία οφείλει να λάβει μέτρα καταπολεμήσεως της επιδημίας χάριν προστασίας της δημόσιας υγείας. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Ιταλία τα συνδικάτα του Μπέργκαμο κατηγορούν την κυβέρνηση (και τους εργοδότες) που δεν μερίμνησαν

¹⁸ Βλ. Βλ. Κώστα Χ. Χρυσόγονο και Σπύρο Β. Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4^η αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σ. 575.

¹⁹ Βλ. Πρόδρομο Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, Α΄ Τόμος, δεύτερη έκδοση, Αθήνα - Κομοτηνή 2005, σ. 253 επ.· Ισμήνη Κριάρη-Κατράνη, Γενετική Τεχνολογία και θεμελιώδη δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 1999, σ. 47.

²⁰ Βλ. Ισμήνη Κριάρη-Κατράνη, Η συνταγματική προστασία της γενετικής ταυτότητας – Πρώτη Προσέγγιση, ΔτΑ 2001, σ. 347-367. Η διάταξη αυτή αποπνέει τη βούληση του αναθεωρητικού νομοθέτη του 2001 να ανοίξει τις πύλες του Συντάγματος στον ευρύτερο προβληματισμό της Βιοηθικής, βλ. Τάκη Βιδάλη / Λίλιαν Μήτρου / Ανδρέα Τάκη, Συνταγματική πρόσληψη των τεχνολογικών εξελίξεων και «νέα» δικαιώματα, σε Ξενοφώντα Ι. Κοντιάδη (επιμ.), Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση, τ. 1^{ος}, Αθήνα - Κομοτηνή 2006, σ. 273-312 (277, κείμενο Τάκη Βιδάλη). Αμφιβολίες για την αναγκαιότητα της θεσπίσεως της διατάξεως αυτής εκφράζει ο Σπυρίδων Β. Βλαχόπουλος, Βιοϊατρικές εξελίξεις και αναθεώρηση του Συντάγματος, ΔτΑ 2001, σ. 369-376 (370 επ.).

²¹ Βλ. ΣτΕ 400/1986, ΤοΣ 1986, σ. 433-439. (436), ΣτΕ 549/1987, Κωνσταντίνο Κρεμαλή, Το δικαίωμα για προστασία της υγείας, Αθήνα 1987, σ. 175, υποσ. 215.

²² ΣτΕ 400/1986, ΤοΣ, 1986, σ. 433-439 (437).

²³ Βλ. Κωνσταντίνο Κρεμαλή, όπ. ανωτ. (υποσ. 21), σ. 175.

²⁴ Βλ. Πατρίνα Παπαρρηγοπούλου, Ερμηνεία Άρθρου 21 παρ. 2,4,5,6 Σ, σε: Φίλιππο Σπυρόπουλο/ Ξενοφώντα Κοντιάδη/ Χαράλαμπο Ανθόπουλο/Γιώργο Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 535 επ. (548).

²⁵ Βλ. Ισμήνη Κριάρη-Κατράνη, Το Διοικητικό Δίκαιο ενώπιον των προκλήσεων της Βιολογίας και της Ιατρικής, σε Εταιρεία Διοικητικών Μελετών, Πεπραγμένα 1992-2003, Αθήνα 2004, σ. 75 επ. (83)· Θεόδωρο Αραβανή, Τα άρθρα 21 § 3 και 109 του Συντάγματος: Παρατηρήσεις επί της ΣΕ 400/86 (Ολ.), ΤοΣ, 1987, σ. 480 επ. (483).

εγκαίρως στη λήψη δραστικών μέτρων (όπως λ.χ. το κλείσιμο εργοστασίων), με αποτέλεσμα να νοσήσουν χιλιάδες εργαζόμενοι και οι οικείοι τους.

B. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων

Η συνταγματική κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής στο άρθρο 9 παρ. 1 Σ σημαίνει ότι στη ζωή του κάθε ατόμου υπάρχει ένας πυρήνας, στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνος και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος²⁶ ή οι τρίτοι, δεδομένου ότι το δικαίωμα αυτό ισχύει και στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών (η λεγόμενη τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων, άρθρο 25 παρ. 1 εδ. γ' Σ). Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής συνίσταται στην απαγόρευση δημοσιοποιήσεως της ζωής του ανθρώπου. Ως εκ τούτου, η προστασία της ιδιωτικότητας του ατόμου συνιστά μια αξίωση του ατόμου στην ψυχική ηρεμία, την ανωνυμία, την αυτόβουλη διάπλαση του εσωτερικού του κόσμου, ψυχικού και συναισθηματικού.²⁷ Η ανάγκη περιφρουρήσεως της ιδιωτικής σφαίρας νομιμοποιεί την απόκρυψη περιστατικών, που ανήκουν στο σκληρό πυρήνα του ιδιωτικού βίου, όπως η κατάσταση της υγείας του ατόμου.²⁸

Παράλληλα με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στο άρθρο 9 παρ. 1 Σ, το Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 9^A μετά από την αναθεώρηση του 2001 ότι καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Το δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων έχει διαφορετικό χαρακτήρα από την υποχρέωση προστασίας που υπέχει το κράτος ως προς τα άλλα δικαιώματα, σύμφωνα με το άρθρο 25 Σ και δεν αποτελεί απλή εξειδίκευση της αποφάσεως αυτής.²⁹ Σημειώνεται ότι και πριν από τη ρητή συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας δεδομένων, η εν λόγω προστασία ήταν υπό τη σκέπη γενικότερων διατάξεων, όπως αυτή του άρθρου 9 παρ. 1 ή του 5 παρ. 1 Σ.³⁰ Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει. Το νέο άρθρο, που δεν αποτελεί μια άσκοπη επιβεβαιωτικού χαρακτήρα διακήρυξη,³¹ κατοχυρώνει το λεγόμενο δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιαθέσεως ή πληροφοριακού αυτοπροσδιορισμού ή αυτοκαθορισμού του ατόμου. Με διαφορετική διατύπωση, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνίσταται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να συμπροσδιορίζει ο ίδιος ποιες πληροφορίες που τον αφορούν θα καταστούν γνωστές στο

²⁶ Βλ. *Πρόδρομο Δαγτόγλου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 19), σ. 397.

²⁷ Βλ. *Αθηνά Κ. Μαλαγαρδή*, Νέες τεχνολογίες-προσωπικά δεδομένα και εργατικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σ. 167.

²⁸ Βλ. *Ιωάννη Κουκιάδη* (επιμ.), Η παραδοσιακή προστασία της προσωπικότητας του εργαζομένου, σε: Προστασία Προσωπικότητας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σ. 121 επ. (125).

²⁹ Βλ. *Αθανάσιο Δ. Τσεβά*, Προσωπικά δεδομένα και μέσα ενημέρωσης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σ. 82.

³⁰ Βλ. *Κώστα Χ. Χρυσόγονο και Σπύρο Β. Βλαχόπουλο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 18), σ. 249 και *Σπυρίδωνα Β. Βλαχόπουλο*, Διαφάνεια της κρατικής δράσης & Προστασία προσωπικών δεδομένων. Τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σ. 58 επ.

³¹ Βλ. *Αικατερίνη Ν. Ηλιάδου*, Η συνταγματική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε: Λεωνίδα Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα: Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 23 επ. (25).

περιβάλλον.³² Το άρθρο αυτό προέκυψε ως απάντηση στη δυνατότητα καταγραφής της προσωπικότητας του ατόμου από τα ποικίλα μέσα που προσφέρει η ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων. Είναι γεγονός ότι η χρήση ηλεκτρονικών μέσων επεξεργασίας των πληροφοριών περιορίζει τις δυνατότητες πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.³³ Σκοπός του άρθρου 9Α Σ πέρα από την τυποποίηση ενός υπάρχοντος δικαιώματος³⁴ είναι η με τον καλύτερο δυνατό τρόπο κατοχύρωση της σημασίας που έχει περιοριστική χρήση των προσωπικών δεδομένων σε μια ραγδαίως τεχνολογικά αναπτυσσόμενη κοινωνία.³⁵ Η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν οδηγεί στη δίχως άλλο απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσεώς τους, αλλά υποχρεώνει τον κοινό νομοθέτη να καθιερώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, εντός του οποίου καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των δεδομένων.³⁶ Η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής καθίσταται επιτακτική στη σύγχρονη περίοδο ηλεκτρονικής διακινδυνεύσεως.³⁷ Πρόκειται εν τοις πράγμασι για ένα ατομικό-αμυντικό δικαίωμα,³⁸ που θεμελιώνει πρωτίστως αξίωση αποχής από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων σε δύο επίπεδα.³⁹ Το πρώτο επίπεδο έγκειται στην απαγόρευση καταγραφής δεδομένων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και σε ένα δεύτερο επίπεδο στο δικαίωμα αρνήσεως παροχής πληροφοριών για τον εαυτό μας.⁴⁰

Τονίζεται ότι το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι ένα απόλυτο, «τυραννικό» δικαίωμα. Τούτο επισημαίνεται emphatically στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 679/2016/ΕΕ (ΓΚΠΔ): σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 4 του ΓΚΠΔ το εν λόγω δικαίωμα «πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη λειτουργία του στην κοινωνία και να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας». Άλλωστε, ρητούς περιορισμούς επιβάλλουν τα άρθρα 1 παρ. 3 και 85 του ΓΚΠΔ σχετικά με την ελεύθερη ροή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελευθερία εκφράσεως και πληροφόρησεως αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση συγκρούσεως του δικαιώματος προσωπικών δεδομένων με άλλα έννομα αγαθά και δικαιώματα, όπως είναι η προστασία της δημόσιας υγείας, η στάθμιση και η εναρμόνιση αυτών, με βάση τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας, είναι απαραίτητη.⁴¹ Αυτό υπαγορεύεται από την

³² Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, σ. 84.

³³ Βλ. *Αποστόλη Γέροντα*, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, σ. 93.

³⁴ Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, Ερμηνεία Άρθρου 9^Α Σ, σε: Φίλιππο Σπυρόπουλο/ Ξενοφώντα Κοντιάδη/ Χαράλαμπο Ανθόπουλο/Γιώργο Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 214 (215).

³⁵ Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 32), σ. 90.

³⁶ Βλ. *Κώστα Χ. Χρυσόγονο και Σπύρο Β. Βλαχόπουλο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 18), σ. 252.

³⁷ Βλ. *Πελοπίδα Δόνο*, Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 23 επ.

³⁸ Βλ. *Κώστα Χ. Χρυσόγονο και Σπύρο Β. Βλαχόπουλο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 18), σ. 252 και *Λίλιαν Μήτρου*, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η νομολογία του ΣτΕ, σε Τιμητικό Τόμο ΣτΕ, 75 χρόνια, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 346.

³⁹ Βλ. *Γρηγόρη Λαζαράκο*, Ιδιωτικός Βίος, σε Σπύρο Β. Βλαχόπουλο (επιμ.), Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 249 επ..

⁴⁰ Βλ. *Κώστα Χ. Χρυσόγονο και Σπύρο Β. Βλαχόπουλο*, όπ. ανωτ. (υποσ. 18), σ. 252.

⁴¹ Βλ. *Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, Εκδόσεις Σάκκουλα, σ. 24.

ανάγκη άρσεως των ενδεχομένων συγκρούσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσω της σταθμίσεως συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.⁴²

Γ. Το δικαίωμα πληροφόρησης

Το δικαίωμα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 9 παρ. 1 Σ) και των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α Σ) συχνά συγκρούεται με την ελευθερία της εκφράσεως και του τύπου για την ενημέρωση του κοινού (άρθρο 14 παρ. 1 Σ), καθώς και με το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α Σ).⁴³ Από το Σύνταγμα δεν προκύπτει *in abstracto* επικράτηση του ενός ατομικού δικαιώματος επί του άλλου. Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνεται μια *in concreto* οριοθέτηση των πεδίων εφαρμογής των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις αρχές της *ad hoc* σταθμίσεως των αντιτιθέμενων συμφερόντων και της πρακτικής αρμονίας. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να εφαρμόζεται και η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ) με τέτοιον τρόπο, ώστε τα προστατευόμενα αγαθά (ελευθερία του τύπου, δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση και δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου και στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό) να διατηρήσουν την κανονιστική τους εμβέλεια.⁴⁴ Είναι γεγονός ότι ο πολίτης έχει εύλογο ενδιαφέρον να ενημερώνεται για τα κρούσματα του ιού καθώς και ειδικό, συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στην πληροφόρηση, σύμφωνα με το άρθρο 5Α Σ. Η ελευθερία πληροφόρησης ως δομικό στοιχείο της δημοκρατίας συνδέεται αναπόσπαστα με την ελευθερία της γνώμης και του τύπου⁴⁵ και τις συνταγματικές εγγυήσεις της ραδιοτηλεοράσεως. Ως εκ τούτου, το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν κατοχυρώνει νέο δικαίωμα, καθώς η ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση αποτελεί προϋπόθεση για την ελευθερία της γνώμης.⁴⁶ Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν είναι απόλυτο, αλλά τελεί υπό την επιφύλαξη νόμου, ενώ προβλέπεται συνταγματικά η δυνατότητα επιβολής περιορισμών στο εν λόγω δικαίωμα, μεταξύ άλλων, «για την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τρίτων». Μεταξύ των περιορισμών στο δικαίωμα της πληροφόρησης συγκαταλέγεται και το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κατά τον ΓΚΠΔ, τα δύο αυτά δικαιώματα «συμβαδίζουν» (άρθρο 85 και αιτιολογικές σκέψεις 4 και 153), με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητη η στάθμιση των δύο δικαιωμάτων.

III. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των ασθενών και ιχνηλάτηση των επαφών τους

A. Το ζήτημα της επεξεργασίας

Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ορίζονται στο άρθρο 4 ΓΚΠΔ ως «κάθε πληροφορία που αφορά σε ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο» και διακρίνονται σε δύο

⁴² Βλ. *Αριστόβουλο Μάνεση*, Ατομικές Ελευθερίες, τ. α', β' έκδοση, Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 64-65 και *Αθανάσιο Γ. Ράϊκο*, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, 4η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σ. 185.

⁴³ Βλ. ενδεικτ. ΑΠΔΠΧ, Αποφάσεις 26/2007, 43/2007, 58/2007, 36/2012, 165/2012, 16/2015, 17/2015, 52/2015.

⁴⁴ Βλ. και Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, Έκδοση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, 2014, ενότητα 1.2. – Στάθμιση δικαιωμάτων και υποενότητα 1.2.1. – Ελευθερία της έκφρασης, σ. 26 επ..

⁴⁵ Βλ. *Πρόδρομο Δαγτόγλου*, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2012, σ. 442.

⁴⁶ Βλ. *Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Ερμηνεία άρθρου 5^Α Σ, σε: Φίλιππο Σπυρόπουλο/ Ξενοφώντα Κοντιάδη/ Χαράλαμπο Ανθόπουλο/Γιώργο Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 136 (138).

κατηγορίες: τις «ειδικές» κατηγορίες (ευαίσθητα δεδομένα), οι οποίες περιλαμβάνουν, σύμφωνα με το άρθρο 9 του ΓΚΠΔ, μεταξύ άλλων, και δεδομένα που αναφέρονται στην υγεία του υποκειμένου των δεδομένων, και τις «γενικές» κατηγορίες (απλά δεδομένα), στις οποίες εμπίπτουν τα προσωπικά δεδομένα που δεν συγκαταλέγονται στην περιοριστική απαρίθμηση του άρθρου 9 ΓΚΠΔ.

Τα προσωπικά δεδομένα που συλλέγονται από τους διαγνωσμένους ασθενείς, καθώς και από τα άτομα που παρουσιάζουν «ύποπτα» συμπτώματα εμπίπτουν και στις δύο αυτές κατηγορίες. Πρώτον, η τυχόν διάγνωση, η συμπτωματολογία, η φαρμακευτική περιθάλψη που ακολουθείται, το ιατρικό ιστορικό, η τυχόν επίσκεψη, η εισαγωγή ή η νοσηλεία σε δομή υγείας, η επιβολή ατομικών μέτρων περιορισμού κυκλοφορίας λόγω επιβολής αποκλεισμού (καραντίνας), καθώς και κάθε άλλη πληροφορία που αναφέρεται σε ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο και συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την υγεία του εμπίπτουν στις «ειδικές κατηγορίες» του άρθρου 9 ΓΚΠΔ, για την επεξεργασία των οποίων έχουν προβλεφθεί ειδικές διατάξεις, όπως θα αναπτυχθεί αναλυτικά κατωτέρω. Δεύτερον, κάθε άλλη πληροφορία που συλλέγεται από το υποκείμενο, μεταξύ άλλων, η εργασία του, η οικογενειακή του κατάσταση, η κατοικία του, τυχόν πραγματοποίηση ταξιδιού σε τρίτες χώρες, τα άτομα με τα οποία ήρθε σε επαφή και εν γένει οι δραστηριότητές του κατά την υπό διερεύνηση περίοδο, συνιστούν, υπό προϋποθέσεις, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που εμπίπτουν στις «γενικές κατηγορίες». Τρίτον, ως «επεξεργασία» προσωπικών δεδομένων ορίζεται, στο άρθρο 4 περ. 2 ΓΚΠΔ «οποιαδήποτε πράξη ή σειρά πράξεων επί δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως «η συλλογή, η καταχώριση, [...] η αποθήκευση, [...] η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός». Οι ενέργειες αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, όταν πραγματοποιούνται με αυτοματοποιημένα μέσα καθώς και όταν διενεργούνται με μη αυτοματοποιημένα μέσα, εφόσον τα δεδομένα περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε σύστημα αρχειοθετήσεως, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ΓΚΠΔ που καθορίζει το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής. Συνεπώς, οποιαδήποτε προφορική ανακοίνωση ή διάδοση της πληροφορίας ότι κάποιος έχει βρεθεί θετικός στον ιό δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ.

Κατά τις διατάξεις του ΓΚΠΔ, επεξεργασία των ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να πραγματοποιηθεί, εφόσον συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις του άρθρου 9 παρ. 2 ΓΚΠΔ, το οποίο ορίζει τις νόμιμες βάσεις της επεξεργασίας. Στην περίπτωση της επεξεργασίας δεδομένων υγείας για το σκοπό της διαγνώσεως και της θεραπείας του κορωνοϊού, αυτή δύναται να βασίζεται στις εξής νόμιμες βάσεις: α) στη συγκατάθεση του υποκειμένου (περ. α), β) την ανάγκη προστασίας των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι σωματικά ή νομικά ανίκανο να συγκατατεθεί (περ. γ), γ) την κοινοποίηση των δεδομένων αυτών από τον ασθενή στον ιατρό (περ. ε), δ) την ανάγκη προωθήσεως ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας (περ. ζ και θ) και ε) την ανάγκη ασκήσεως προληπτικής ή επαγγελματικής ιατρικής, ιατρικής διαγνώσεως, παροχής υγειονομικής περιθάλψεως ή θεραπείας (περ. η). Η επεξεργασία των γενικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (απλών δεδομένων) μπορεί να πραγματοποιηθεί, σύμφωνα με τις εξής νόμιμες βάσεις επεξεργασίας του άρθρου 6 παρ. 1 του ΓΚΠΔ: α) τη συγκατάθεση του υποκειμένου (περ. α), β) την ανάγκη εκτελέσεως τυχόν συμβάσεως του ασθενούς με τον

ιατρό (περ. β), γ) την ανάγκη συμμορφώσεως με την έννομη υποχρέωση του ιατρού να μεριμνά για την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική φροντίδα του ασθενούς του (περ. γ), δ) την ανάγκη διαφυλάξεως ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου (περ. δ) και ε) την ανάγκη εκπλήρωσεως καθήκοντος του ιατρού που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον.

Όταν τα δεδομένα αυτά πρόκειται να χρησιμοποιηθούν και με άλλους τρόπους για άλλους σκοπούς, λ.χ. όταν πρόκειται να κοινοποιηθούν σε άλλους φορείς με σκοπό την γενικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου της πανδημίας του κορωνοϊού και τον περιορισμό της εξαπλώσεώς του, η νόμιμη βάση της επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων μπορεί να ανευρεθεί στις εξής περιπτώσεις: α) σε τυχόν συγκατάθεση του υποκειμένου, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 α, β) στον απολύτως απαραίτητο χαρακτήρα της επεξεργασίας για λόγους ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος, το οποίο προβλέπεται ρητά από εθνικό ή ενωσιακό νόμο, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 ζ του ΓΚΠΔ και γ) στον απολύτως απαραίτητο χαρακτήρα της επεξεργασίας για λόγους δημόσιου συμφέροντος στον τομέα της δημόσιας υγείας, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 θ ΓΚΠΔ. Ανάλογη είναι και η διάταξη του άρθρου 22 παρ. 2 του ν. 4624/2019, κατά την οποία η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να λάβει χώρα από δημόσιους φορείς κατά παρέκκλιση από τις προστατευτικές διατάξεις του άρθρου 9 παρ. 1 του ίδιου νόμου, αν είναι απαραίτητη για λόγους ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος, για την αποτροπή σημαντικής απειλής για την εθνική ή δημόσια ασφάλεια ή είναι απαραίτητη για τη λήψη ανθρωπιστικών μέτρων. Ως προς τα απλά δεδομένα, οι νόμιμες βάσεις μπορούν να είναι οι εξής: α) τυχόν συγκατάθεση του υποκειμένου, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 α, β) η ανάγκη συμμορφώσεως με έννομη υποχρέωση του ιατρού, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 γ και γ) η ανάγκη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 ε ΓΚΠΔ. Σημειώνεται επίσης ότι το ζήτημα της αντιμετώπισεως καταστάσεως πανδημίας θίγουν ρητά οι αιτιολογικές σκέψεις 46, 52 και 54 ΓΚΠΔ.

Στην προκειμένη περίπτωση, η ανάγκη συγκεκριμενοποιήσεως του δημοσίου συμφέροντος και της έννομης υποχρεώσεως που αναφέρθηκαν ανωτέρω, και κυρίως το επιτακτικό της ρυθμίσεως της διαβιβάσεως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της προσπάθειας περιορισμού της διαδόσεως του κορωνοϊού οδήγησε στην έκδοση Πράξεως Νομοθετικού Περιεχομένου «Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης της ανάγκης περιορισμού της διασποράς του κορωνοϊού COVID-19» (ΦΕΚ Α 64/14.3.2019). Η εν λόγω πράξη εκδόθηκε δυνάμει του άρθρου 44 παρ. 1 Σ, καθώς καλύπτει έκτακτες περιστάσεις εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης. Στο άρθρο 5 παρ. 1 της πράξεως αναφέρεται ρητά ότι «Ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (Ε.Ο.Δ.Υ.) παρέχει προς τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π.) δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πολιτών επιδημιολογικού συσχετισμού και ειδικότερα: α) το ονοματεπώνυμο, β) το φύλο, γ) την ηλικία, δ) το τηλέφωνο επικοινωνίας, ε) την ακριβή διεύθυνση κατοικίας (οδός-αριθμός-δήμος-ταχυδρομικός κώδικας), στ) την εισαγωγή ή μη σε νοσοκομείο, ζ) το νοσοκομείο εισαγωγής και η) τη διεύθυνση προσωρινού περιορισμού (αν δεν είναι ίδια με τη διεύθυνση κατοικίας).» Σκοπός της συγκεκριμένης επεξεργασίας είναι η επιχειρησιακή προετοιμασία και ο συντονισμός μεταξύ του Ε.Ο.Δ.Υ. και της Γ.Γ.Π.Π. για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κορωνοϊού COVID-19 και την καταγραφή της διασποράς των κρουσμάτων για λόγους προστασίας της

δημόσιας υγείας. Τα δεδομένα είναι ψευδωνυμοποιημένα και, αν κριθεί απαραίτητη η επικοινωνία με τα υποκείμενα, μπορεί να αρθεί η ψευδωνυμοποίηση. Σημειώνεται ότι τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν παύουν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, καθώς θεωρούνται ότι αναφέρονται σε ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 26 του ΓΚΠΔ. Αντιθέτως, τα πλήρως ανωνυμοποιημένα δεδομένα, ήτοι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν καταστεί ανώνυμα κατά τρόπο ώστε η ταυτότητα του υποκειμένου να μην μπορεί πλέον να εξακριβωθεί, παύουν να θεωρούνται «προσωπικά» και επομένως εκφεύγουν της εφαρμογής του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 26 αυτού.

Στην ορθή κατεύθυνση από πλευράς προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κινείται και η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου της π.ν.π., η οποία διασφαλίζει λεπτομερή μέτρα προστασίας των σχετικών δεδομένων. Συγκεκριμένα: α) Η πρόσβαση στα δεδομένα και η επεξεργασία επιτρέπεται μόνο με χρήση καταλλήλων διαπιστευτηρίων από προσωπικό που διαθέτει τις κατάλληλες εξουσιοδοτήσεις. β) Οι διαβιβάσεις των δεδομένων μεταξύ Ε.Ο.Δ.Υ. και Γ.Γ.Π.Π. πραγματοποιούνται με κρυπτογράφηση. γ) Τηρούνται επικαιροποιημένα αρχεία καταγραφής των ενεργειών που εκτελούνται σε προσωπικά δεδομένα. Στα αρχεία αυτά καταγράφονται το όνομα χρήστη και ο χρόνος συμβάντος, καθώς και οι ακόλουθες τουλάχιστον ενέργειες: εισαγωγή, πρόσβαση, εξαγωγή, τροποποίηση και διαγραφή προσωπικών δεδομένων. δ) Ενημερώνεται και ευαισθητοποιείται το προσωπικό που ασχολείται με τη συγκεκριμένη επεξεργασία. Περαιτέρω μέτρα προσδιορίζονται με ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας.

Αναφορικά με το χρόνο τήρησης των δεδομένων αυτών, προβλέπεται η τήρησή τους από τη Γ.Γ.Π.Π. έως και έναν μήνα μετά από τη λήξη της περιόδου εφαρμογής των κατεπειγόντων μέτρων για την αποφυγή της διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 και πάντως όχι πέραν της 31ης.12.2020. Μετά από την πάροδο του χρόνου αυτού, τα δεδομένα μπορούν να ανωνυμοποιηθούν για σκοπούς έρευνας και καλύτερης οργάνωσης του συστήματος πολιτικής προστασίας. Βλέπουμε, συνεπώς, πώς η προστασία της δημόσιας υγείας μπορεί με σωστό σχεδιασμό να συμβαδίζει ειρηνικά με την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ακόμα και σε περιόδους κρίσεως.

Κατά τα λοιπά, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις, διέπεται από τις γενικές διατάξεις του ΓΚΠΔ, εφόσον δεν προβλέπεται κάτι ειδικότερο. Σε κάθε περίπτωση, οποιαδήποτε ειδικότερη νομοθετική πρόβλεψη, αναφορικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της γενικής προσπάθειας αντιμετώπισης της πανδημίας του κορωνοϊού στη χώρα μας, πρέπει να σέβεται και να συμπορεύεται με το γενικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ειδικότερα με γράμμα και το πνεύμα του ΓΚΠΔ, ο οποίος ως Κανονισμός της ΕΕ απολαμβάνει αυξημένης τυπικής ισχύος στην ελληνική έννομη τάξη· οποιαδήποτε διάταξη αποκλίνει επί τα χείρω από τον ΓΚΠΔ κρίνεται, δογματικά, προβληματική. Την ανάγκη τήρησης των ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων και προϋποθέσεων σύννομης επεξεργασίας τονίζει και η Ελληνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων

Προσωπικού Χαρακτήρα, στις Κατευθυντήριες Γραμμές που εξέδωσε την 19η Μαρτίου 2020.⁴⁷

B. Ειδικότερα το ζήτημα της ιχνηλατήσεως

Ένα φλέγον νομικό ζήτημα που τίθεται προς συζήτηση εν μέσω της πανδημίας και της προσπάθειας περιορισμού της διαδόσεως του κορωνοϊού είναι η μέθοδος ιχνηλατήσεως των επαφών των ατόμων που βρέθηκαν θετικοί στον ιό, ώστε αυτοί να εντοπιστούν, να ενημερωθούν και να τους επιβληθούν ατομικά μέτρα περιορισμού κινήσεων στο πλαίσιο υποχρεωτικής καραντίνας ή και να εξετασθούν. Χώρες εκτός ΕΕ, όπως η Κίνα, η Ταϊβάν, η Ιαπωνία και το Ισραήλ, έχουν ήδη υιοθετήσει «επιθετικές» τακτικές παρακολούθησεως των κινήσεων των ασθενών, μέσω συστημάτων γεωεντοπισμού, καμερών, παρακολούθησεως συναλλαγών μέσω τραπεζικών καρτών κ.ο.κ.⁴⁸ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Κίνας, η οποία παρακολουθώντας τα «έξυπνα κινητά» των πολιτών, χρησιμοποιώντας εκατοντάδες εκατομμύρια κάμερες με εφαρμογές αναγνώρισεως προσώπου και υποχρεώνοντας τους κατοίκους να ελέγχουν και να αναφέρουν τη θερμοκρασία του σώματος και την ιατρική τους κατάσταση, όχι μόνο είναι σε θέση να εντοπίσει άμεσα τους ύποπτους φορείς κορωνοϊών, αλλά και τις κινήσεις τους και όποιον ήλθε σε επαφή μαζί τους.⁴⁹

Αναφορικά με τη χρήση δεδομένων θέσεως και κινήσεως με σκοπό την χαρτογράφηση των χώρων στους οποίους βρέθηκε ο ασθενής την κρίσιμη χρονική περίοδο, ιδιαίτερα προσκόμματα θέτει στην ελληνική έννομη τάξη, ο ν. 3471/2006, ο οποίος εντάσσει τα δεδομένα αυτά στο απόρρητο των επικοινωνιών και απαγορεύσει, στο άρθρο 4 την παρακολούθηση αυτών, εκτός εάν υπάρχει ειδική νομοθετική πρόβλεψη.⁵⁰ Την ανάγκη ειδικής ρυθμίσεως στην εκάστοτε εθνική νομοθεσία τόνισε και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων σε πρόσφατη ανακοίνωσή του.⁵¹ Επομένως, θα μπορούσε να προβλεφθεί με μεταγενέστερη π.ν.π. η υιοθέτηση τέτοιων τεχνικών· η συστηματική παρακολούθηση, όμως, των μετακινήσεων συγκεκριμένου τμήματος του πληθυσμού θα πρέπει να κριθεί εάν υπό το πρίσμα της πανδημίας εναρμονίζεται με το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ειδικότερα με την συνταγματική αρχή της αναλογικότητας που πρέπει να διέπει κάθε περιορισμό των ατομικών δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου, η καταφυγή στα ως άνω μέτρα θα πρέπει να αποτελεί το ύστατο καταφύγιο σε περίπτωση οξείας κρίσεως του φαινομένου και ελλείψεως άλλης εναλλακτικής δυνατότητας. Ορθότερος κρίνεται ο περιορισμός στην πλήρη, ακριβή και εμπιστευτική καταγραφή των παρεχομένων από τους ασθενείς πληροφοριών σχετικά με τις κινήσεις και τις επαφές τους το κρίσιμο χρονικό διάστημα. Για την επεξεργασία

⁴⁷ Βλ. ΑΠΔΠΧ, Κατευθυντήριες Γραμμές για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της διαχείρισης του COVID-19, 18/03/2020, διαθέσιμο σε:

<https://www.dpa.gr/APDPXPortlets/htdocs/documentSDisplay.jsp?docid=163,39,44,101,194,223,3,99>.

⁴⁸ Βλ. *Isobel Asher Hamilton*, 10 countries are now tracking phone data as the coronavirus pandemic heralds a massive increase in surveillance, 21/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.businessinsider.com/countries-tracking-citizens-phones-coronavirus-2020-3>.

⁴⁹ Βλ. *Yuval Noah Harari*, όπ. ανωτ. (υποσ. 2).

⁵⁰ Βλ. *Douglas Busvine*, EU privacy rules no obstacle to coronavirus fight; smartphone tracking a no-no, 20/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-privacy-explainer/eu-privacy-rules-no-obstacle-to-coronavirus-fight-smartphone-tracking-a-no-no-idUSKBN20X1MP>.

⁵¹ Βλ. European Data Protection Board, Statement by the EDPB Chair on the processing of personal data in the context of the COVID-19 outbreak, 16/03/2020, διαθέσιμο σε: https://edpb.europa.eu/news/news/2020/statement-edpb-chair-processing-personal-data-context-covid-19-outbreak_en.

και τη διαβίβαση των δεδομένων αυτών ισχύουν τα προαναφερθέντα καθώς και εν γένει η νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων. Τέλος, σε περίπτωση που από τις πληροφορίες που κοινοποιεί ο εκάστοτε ασθενής προκύπτουν προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου, αυτό πρέπει να ενημερώνεται, σύμφωνα με το άρθρο 13 του ΓΚΠΔ.

Γ. Βασικές αρχές επεξεργασίας δεδομένων

Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να στηρίζεται σε μια από τις νόμιμες βάσεις επεξεργασίας που ορίζονται στο άρθρο 5 και 6 ΓΚΠΔ. Οι αρχές αυτές συνοψίζονται στην αρχή της νομιμότητας (τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να αποκτηθούν με νόμιμο και θεμιτό τρόπο), της διαφάνειας (το υποκείμενο των δεδομένων πρέπει να γνωρίζει αν και ποια προσωπικά δεδομένα τηρούνται για αυτό), της ελαχιστοποίησης των δεδομένων (τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να είναι *κατάλληλα, σχετικά και όχι περισσότερα* απ' ό,τι επιβάλλει ο σκοπός που δικαιολογεί την επεξεργασία τους και εν προκειμένω η πρόληψη της νόσου),⁵² του σκοπού της επεξεργασίας (τα προσωπικά δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία και τηρούνται με νόμιμο και θεμιτό τρόπο μόνο για περιορισμένους, σαφώς προσδιορισμένους και νόμιμους σκοπούς, *δηλαδή την καταπολέμηση των συνεπειών και την πρόληψη της διαδόσεως του κορωνοϊού*),⁵³ του χρονικού περιορισμού (τα προσωπικά δεδομένα δεν μπορεί να τηρούνται περισσότερο από τον αναγκαίο χρόνο), της ακρίβειας (πρέπει να είναι *ακριβή* και να *ενημερώνονται* τακτικά, π.χ. να καταγραφεί ότι κάποιος θεραπεύθηκε), της ακεραιότητας (λήψη κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων *ασφαλείας*, προκειμένου να αποφεύγονται μη εξουσιοδοτημένες προσβάσεις, αλλαγές, διαρροές προσωπικών δεδομένων και τυχαία απώλεια, καταστροφή φθορά αυτών).

IV. Το ζήτημα της ενημέρωσης του πληθυσμού

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να αποδίδεται στην ενημέρωση του πληθυσμού για την εξέλιξη της πανδημίας. Στην προκείμενη περίπτωση, ήτοι την παροχή πληροφοριών για τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί ως νοσούντες ή φορείς του κορωνοϊού, είναι απαραίτητη η συνεκτίμηση δύο κρίσιμων παραγόντων: πρώτον, του ενδεχόμενου εύλογου ενδιαφέροντος του πληθυσμού να γνωρίζει τους χώρους στους οποίους είχε κινηθεί ο νοσών ή τις δραστηριότητές του το κρίσιμο χρονικό διάστημα για την διάδοση της νόσου, δεδομένης της υψηλής μεταδοτικότητας της νόσου και της πραγματικής δυσκολίας εντοπισμού και επικοινωνίας με τα άτομα με τα οποία αυτός συγχρωτίστηκε (λ.χ. αν ο νοσών είχε περευρεθεί σε κάποια κλειστή εκδήλωση)· δεύτερον, του ενδεχόμενου κοινωνικού στίγματος ή και αποκλεισμού των νοσούντων, λόγω της εκτεταμένης δημοσιότητας που έχει λάβει το εν λόγω ζήτημα. Κρίνεται ότι οι πληροφορίες που δημοσιεύονται στα ΜΜΕ αναφορικά με τους νοσούντες θα πρέπει να περιορίζονται στα απολύτως απαραίτητα στοιχεία δημογραφικού και στατιστικού χαρακτήρα. Το αυτό ισχύει και για τυχόν πληροφορίες γεωγραφικού προσδιορισμού, χωρίς, φυσικά, να γίνεται αναφορά στον τόπο εργασίας, κατοικίας κ.ο.κ. Σε κάθε περίπτωση η ενημέρωση δεν πρέπει να οδηγεί στην άμεση ή έμμεση ταυτοποίηση του ασθενούς ή ακόμα ο ασθενής να «φωτογραφίζεται» από τις πληροφορίες που δημοσιεύονται. Υπό το φως αυτών των σκέψεων,

⁵² Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 1).

⁵³ Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 1).

καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η ελευθερία του τύπου δεν αποτελεί απειλή για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.⁵⁴

Προτιμότερη, επίσης, κρίνεται η χρήση άλλων μέσων ή μεθόδων ενημερώσεως του κοινού χωρίς την εμπλοκή των δημοφιλών μέσων πανελληνίας εμβέλειας, λ.χ. με την χρήση τοπικών μέσων ενημερώσεως, ή ακόμα και με την προσωπική (τηλεφωνική) ενημέρωση των κατοίκων σε χωριά με μικρό πληθυσμό. Η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τυχόν κρούσμα κορωνοϊού στην περιοχή ενδείκνυται για την περαιτέρω ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού όσον αφορά στον ενδεχόμενο υψηλό κίνδυνο εξάρσεως του ιού στην περιοχή και για την λήψη αυστηρότερων μέτρων αυτοεπιτηρήσεως της υγείας τους σε περίπτωση που οι ίδιοι κρίνουν ότι υπάρχει κίνδυνος να έχουν έλθει σε επαφή με τον νοσούντα. Με αυτόν τον τρόπο ο έλεγχος για τυχόν εξάπλωση της νόσου σε μικρές κοινωνίες καθίσταται ευχερέστερος. Τίθεται, βέβαια, το ζήτημα του ενδεχόμενου «στίγματος» του νοσούντος, καθώς σε μικρές κοινωνίες η έμμεση ταυτοποίηση του νοσούντος από τον υπόλοιπο πληθυσμό ενδέχεται να είναι εξαιρετικά εύκολη· κρίνεται όμως ότι το εύλογο ενδιαφέρον των ατόμων που ενδέχεται να έχουν έρθει σε επαφή με νοσούντα υπερβαίνει την τυχόν ταυτοποίησή του. Άλλωστε, οι πληροφορίες που και σε αυτήν την περίπτωση πρέπει να περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο και χωρίς να καταλύεται το δικαίωμα του νοσούντος στην προστασία της ιδιωτικότητας και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Τέλος, κρίσιμη είναι η διασφάλιση της ακρίβειας της πληροφόρησης και ο περιορισμός των ψευδών ειδήσεων «fake news», αναφορικά με τα στοιχεία των νοσούντων, καθώς και η υιοθέτηση κανόνων ευπρέπειας ως προς τον τρόπο παρουσιάσεως των πληροφοριών, προς αποφυγή της διασποράς φαινομένων πανικού. Ως προς την τελευταία παράμετρο, πρέπει να εξεταστεί και η παρέμβαση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεοράσεως, όταν τα Μέσα Μαζικής Ενημερώσεως υπερβαίνουν προδήλως βασικούς κανόνες δεοντολογίας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα στο άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος τονίζεται η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεοράσεως, η σημασία της αντικειμενικής μεταδόσεως της πληροφορίας με σεβασμό στην αξία του ανθρώπου. Η δημιουργία κλίματος παραπληροφόρησης και πανικού από τα ΜΜΕ, ιδιαιτέρως σε μία εξαιρετικά δύσκολη συγκυρία για το σύνολο του πληθυσμού, κατά την οποία οι πολίτες, τελούντες σε κατάσταση περιορισμού ή απαγορεύσεως των μετακινήσεων και εν μέσω, διάχυτου και απολύτως δικαιολογημένου φόβου για την εξάπλωση του ιού, ενημερώνονται τακτικά για τις εξελίξεις, δεν συμβαδίζει με την κοινωνική αποστολή των ΜΜΕ και ενδέχεται να προξενήσει περαιτέρω προβλήματα τόσο στο άτομο όσο και στο σύνολο της κοινωνίας. Κατά συνέπεια, η αυξημένη επιτήρηση της δημοσιογραφικής καλύψεως της πανδημίας του κορωνοϊού και η παρέμβαση του ΕΣΡ δικαιολογείται από λόγους υπέρτερου εννόμου συμφέροντος και εντάσσεται στην γενικότερη πολιτική και προσπάθεια αντιμετώπισεως της εξαιρετικής αυτής καταστάσεως που έχει δημιουργηθεί από την εξάπλωση της νόσου και του περιορισμού των εν γένει συνεπειών αυτής, σε καμία όμως περίπτωση η παρέμβαση δεν πρέπει να είναι τόσο έντονη, συστηματική και δυσανάλογη, ώστε να οδηγεί σε κρατική χειραγώγηση του δημοσιογραφικού λειτουργήματος.

⁵⁴ Βλ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Η ελευθερία του τύπου και η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔιΜΕΕ 2016, σ. 39 επ. (48).

V. Η επεξεργασία των δεδομένων νοσούντων στον εργασιακό χώρο

A. Συλλογή προσωπικών δεδομένων από τον εργοδότη

Η ευρεία έξαρση της νόσου σε συνδυασμό με την επιτακτική ανάγκη λήψεως δραστικών μέτρων για την αναχαίτιση της διασποράς της οδήγησε στο κλείσιμο πλείστων εργασιακών χώρων, π.χ. εστιατορίων, κομμωτηρίων, γυμναστηρίων, αλλά και στην προώθηση της τηλεργασίας. Ωστόσο, η δυνατότητα τηλεργασίας δεν υφίσταται σε όλες τις περιπτώσεις: εργαζόμενοι σε νοσοκομεία και λοιπά κέντρα υγείας, στα καταστήματα τροφίμων, σε τράπεζες, δημόσιες υπηρεσίες που παραμένουν ανοικτές, στα ΜΜΕ, υπηρεσίες ηλεκτρονικού εμπορίου με παράδοση κατ' οίκον, υπηρεσίες εστίασεως κ.ο.κ. εργάζονται με φυσική παρουσία και επί το πλείστον σε συγχρωτισμό με άλλα άτομα (συνεργάτες και πελάτες). Σε αυτές τις περιπτώσεις ο κίνδυνος μεταδόσεως του ιού αυξάνεται σημαντικά, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν κρούσματα και συνακόλουθα να αναχαιτιστεί τυχόν εξάπλωση της νόσου.

Σημειώνεται ότι ο εργοδότης έχει, κατά την εργατική νομοθεσία (βλ. ειδικότερα κυρίως τα άρθρα 42, 45 και 49 του ν. 3850/2010), υποχρέωση να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, ώστε να διασφαλιστεί η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων, ενώ οι εργαζόμενοι οφείλουν να συμμορφώνονται με αυτά. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εργοδότες νομιμοποιούνται να επεξεργάζονται και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των εργαζομένων που αναφέρονται στην κατάσταση της υγείας τους, εφόσον φυσικά συμμορφώνονται στις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, κυρίως του ΓΚΠΔ, όπως τονίζεται και στις Κατευθυντήριες Γραμμές της Ελληνικής ΑΠΔΠΧ της 18^{ης} Μαρτίου του 2020.⁵⁵ Βέβαια, εν μέσω της πανδημίας του ταχέως και ευκόλως μεταδιδόμενου κορωνοϊού, προκύπτει το ακανθώδες ζήτημα των *ορίων* της δυνατότητας των εργοδοτών να συλλέγουν και να επεξεργάζονται δεδομένα υγείας των εργαζομένων, αλλά και συνεργατών (προμηθευτών, πελατών, επισκεπτών κτλ).

Ερώτημα ανακύπτει αν θα μπορούσε να προβλεφθεί συστηματική θερμομέτρηση και καταγραφή των αποτελεσμάτων αυτής ή η εγκατάσταση θερμικής κάμερας στις εισόδους των καταστημάτων. Περαιτέρω, θα μπορούσε ο εργοδότης να αναζητεί πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας των μελών της οικογένειας του εργαζομένου ή ακόμα και σχετικά με τις μετακινήσεις του εντός ή εκτός της επικράτειας; Επιτρέπεται η αποκάλυψη της ταυτότητας τυχόν νοσούντος εργαζομένου στο λοιπό προσωπικό; Τα ζητήματα αυτά απασχόλησαν τόσο την ελληνική ΑΠΔΠΧ⁵⁶ όσο και ευρωπαϊκές αρχές, καθώς και τα αρμόδια όργανα χωρών εκτός ΕΕ που πλήττονται από την πανδημία, με αποτέλεσμα να εκδοθούν διαφορετικές οδηγίες ανά περίπτωση. Σημειώνεται ότι η απλή λήψη της θερμοκρασίας χωρίς την καταγραφή της σε αρχείο ή η προφορική ερώτηση και συνακόλουθη ενημέρωση για την κατάσταση της υγείας του εργαζομένου δεν συνιστούν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που εμπίπτει στον πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, καθώς οι πληροφορίες δεν καταχωρίζονται σε σύστημα αρχειοθέτησεως, υπό την έννοια του άρθρου 4 παρ. 6 του ΓΚΠΔ.

⁵⁵ Βλ. ΑΠΔΠΧ, όπ. ανωτ. (υποσ. 47). Βλ. επίσης *Λίλιαν Μήτρου*, όπ. ανωτ. (υποσ. 1).

⁵⁶ Βλ. ΑΠΔΠΧ, όπ. ανωτ. (υποσ. 47).

Αρχικά, ορισμένες εποπτικές αρχές εξέδωσαν αυστηρές συστάσεις προς τους εργοδότες περιορίζοντας τη δυνατότητα παρακολούθησής της καταστάσεως υγείας των εργαζομένων και λοιπών επισκεπτών στους χώρους εργασίας, δίνοντας προτεραιότητα στην προστασία της ιδιωτικότητας. Η ιταλική ΑΠΔΠΧ,⁵⁷ ήδη από την 2^α Μαρτίου 2020, εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες απαγορεύει στους εργοδότες να συλλέγουν, προληπτικά και συστηματικά, είτε από το σύνολο του προσωπικού είτε από συγκεκριμένους εργαζομένους, δεδομένα που αφορούν στην υγεία αυτών ή των στενών επαφών τους, χωρίς όμως να επηρεάζεται η υποχρέωση του εργαζομένου να ενημερώνει τον εργοδότη σε περίπτωση που εντοπίσει κάποιον κίνδυνο για την υγεία και την ασφάλεια του χώρου εργασίας. Παρέχεται, όμως, η δυνατότητα στους εργοδότες να αναζητούν από τους εργαζομένους πληροφορίες σχετικά με τυχόν επίσκεψή τους σε πληττόμενες περιοχές. Η ιταλική αρχή αναφέρει μάλιστα ρητά ότι η έρευνα για τυχόν κρούσματα κορωνοϊού είναι αρμοδιότητα αποκλειστικά του νοσοκομειακού προσωπικού και του συστήματος προστασίας του πολίτη. Ανάλογη είναι και η στρατηγική που επέλεξε η γαλλική αρχή,⁵⁸ η οποία απαγόρευσε ρητά τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου από τους εργοδότες που δεν σέβεται την προσωπική ζωή των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένης της υποχρεωτικής θερμομετρήσεως και της αναζητήσεως σχετικών πληροφοριών μέσω ερωτηματολογίων ή άλλων μέσων. Η εποπτική αρχή του Λουξεμβούργου⁵⁹ απαγόρευσε ρητά στους εργοδότες (α) να ζητούν από τους εργαζομένους να προβαίνουν σε τακτικές θερμομετρήσεις και να κοινοποιούν σε αυτούς τα αποτελέσματα καθώς και (β) να ζητούν από επισκέπτες να δηλώνουν γραπτά ότι είναι υγιείς και ότι δεν έχουν ταξιδέψει σε πληττόμενη περιοχή. Στο Βέλγιο⁶⁰ απαγορεύτηκε η υποχρεωτική συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τους εργαζομένους σχετικά με την κατάσταση της υγείας τους, ενώ ρητά αναφέρεται ότι ο εργοδότης δεν δικαιούται να αποκαλύψει τα ονόματα των εργαζομένων που έχουν βρεθεί θετικοί στον ιό στο λοιπό προσωπικό· δεν επιτρέπεται, επίσης, η θερμομέτρηση του προσωπικού.⁶¹ Στη Σουηδία⁶² δεν είναι νομικά επιτρεπτή η θερμομέτρηση των εργαζομένων, αλλά καταλείπεται η διακριτική ευχέρεια στον εργοδότη να αναζητεί με

⁵⁷ Βλ. Garante per la Protezione dei Dati Personali, Coronavirus: Garante Privacy, no a iniziative "fai da te" nella raccolta dei dati Soggetti pubblici e privati devono attenersi alle indicazioni del Ministero della salute e delle istituzioni competenti, 02/03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.garanteprivacy.it/web/guest/home/docweb/-/docweb-display/docweb/9282117?fbclid=IwAR1oaAE6pn-1eW4L1YeQ_R5xavVWfj_IJ4cCWL0JuiWUUbK8cNXfn_H5Fb0g#1. Βλ. επίσης, *Baker McKenzie*, Covid-19 Data Privacy & Security Survey, 12/03/2020, διαθέσιμο σε: https://f.datasrvr.com/fr1/620/69309/Covid-19_Data_Privacy_Security_Survey_CASE0081754_Anna_von_Dietze.pdf?fbclid=IwAR1a5GxKkygfXBu0wq_UqECBEIPNeBX1RbMxeSkw2IUwRdv7ykT_nqBhz9tk.

⁵⁸ Βλ. Commission Nationale de l' Informatique et des Libertés, Coronavirus (Covid-19): les rappels de la CNIL sur la collecte de données personnelles, 06/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.cnil.fr/fr/coronavirus-covid-19-les-rappels-de-la-cnil-sur-la-collecte-de-donnees-personnelles>. Βλ. επίσης *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

⁵⁹ Βλ. Commission Nationale pour la Protection des Données, Coronavirus (COVID-19): Recommendations de la CNPD relatives a la collecte de données personnelles dans un contexte de crise sanitaire, 10/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://cnpd.public.lu/fr/actualites/national/2020/03/coronavirus.html>.

⁶⁰ Βλ. Autorité de Protection des Données, COVID-19 et traitement de données à caractère personnel sur le lieu de travail, 13/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.autoriteprotectiondonnees.be/covid-19-et-traitement-de-donnees-a-caractere-personnel-sur-le-lieu-de-travail>.

⁶¹ Βλ. *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

⁶² Βλ. Datainspektionen, Coronaviruset och personuppgifter, 13/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.datainspektionen.se/nyheter/coronavirus-och-personuppgifter/>. Βλ. επίσης *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

άλλους τρόπους πληροφορίες για την υγεία των εργαζομένων του, όχι όμως κατά συστηματικό τρόπο και πάντα τηρώντας τη αρχή της αναλογικότητας· δεν επιτρέπεται επίσης η κοινοποίηση της ταυτότητας του νοσούντος στο υπόλοιπο προσωπικό. Η εσθονική αρχή⁶³ προτρέπει τους εργοδότες να αρκούνται στην «εθελούσια» αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων υγείας από την πλευρά των εργαζομένων. Στην Ουγγαρία⁶⁴ η καταγραφή δεδομένων υγείας των εργαζομένων από τον εργοδότη μπορεί να γίνει μόνο εάν ο εργαζόμενος αναφέρει πιθανή έκθεση στον ιό ή αν ο εργοδότης εκτιμά ότι ενδέχεται να υπάρχει έκθεση βάσει των πληροφοριών που παρέχει ο εργαζόμενος. Η θερμομέτρηση ή υποχρέωση των εργαζομένων να αποκαλύπτουν τη θερμοκρασία τους θεωρήθηκε ως δυσανάλογο μέτρο και απαγορεύθηκε. Στην Αυστρία,⁶⁵ δεν επιτρέπεται θερμομέτρηση, ενώ η αποκάλυψη του ονόματος του νοσούντος εργαζομένου μπορεί να γίνει αποκλειστικά για τον σκοπό της ευρέσεως των ατόμων με τα οποία ήρθε σε επαφή στον εργασιακό χώρο.

Στον αντίποδα αυτών των αυστηρών πολιτικών, άλλες ευρωπαϊκές εποπτικές αρχές επιτρέπουν, υπό προϋποθέσεις, την αναζήτηση δεδομένων υγείας από τους εργαζομένους. Η ιρλανδική αρχή⁶⁶ αναφέρει ότι οι εργοδότες μπορούν να χρησιμοποιούν ερωτηματολόγια για καταγραφή δεδομένων υγείας των εργαζομένων *αποκλειστικά και μόνο* όταν υπάρχει συγκεκριμένος και σοβαρός λόγος προς τούτο, συνεκτιμώντας την αναγκαιότητα λήψης τέτοιων μέτρων επί τη βάση της αρχής της αναλογικότητας και υπό την προϋπόθεση της εν γένει συμμορφώσεως με τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων. Άλλα μέτρα για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων υγείας των εργαζομένων μπορούν να επιβληθούν στους εργοδότες με απόφαση των αρμοδίων αρχών. Ανάλογες κατευθύνσεις εξέδωσε και η ισπανική αρχή,⁶⁷ τονίζοντας ότι σε κάθε περίπτωση επεξεργασίας δεδομένων πρέπει να τηρείται *απαρέγκλιτα* ο ΓΚΠΔ· προβλέπεται επίσης δυνατότητα θερμομετρήσεως των εργαζομένων, όχι όμως και αποκάλυψη των ονομάτων των νοσούντων εργαζομένων στους υπολοίπους.⁶⁸ Στη Δανία⁶⁹ δεν έχει ανακοινωθεί κανένας συγκεκριμένος περιορισμός στη συλλογή και τη διαβίβαση δεδομένων υγείας των εργαζομένων από τον εργοδότη, εφόσον αυτή είναι απολύτως απαραίτητη και με την προϋπόθεση της πλήρους συμμορφώσεως στις αρχές και τους

⁶³ Βλ. Andmekaitse Inspektsioon, Kas töötajad saab kohustada rääkima kõike oma tervislikust seisundist?, 16/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.aki.ee/et/uudised/kas-tootajat-saab-kohustada-raakima-koike-oma-tervislikust-seisundist>.

⁶⁴ Βλ. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, Information on processing data related to the coronavirus epidemic, 03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.naih.hu/files/NAIH_2020_2586_EN.pdf.

⁶⁵ Βλ. Datenschutz Behörde, Information der Datenschutzbehörde zum Coronavirus (Covid-19), 17/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.dsb.gv.at/informationen-zum-coronavirus-covid-19->, Datenschutz Behörde, FAQ zum Thema Datenschutz und Coronavirus (COVID-19), 03/2020, διαθέσιμο σε:

https://www.dsb.gv.at/documents/22758/23115/FAQ_zum_Thema_Datenschutz_und_Coronavirus_Covid_19.pdf/62c8f1c5-00eb-4f5e-954e-595ac4fc2f9f. Βλ. επίσης *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

⁶⁶ Βλ. Irish Data Protection Commission, Data Protection and COVID-19, 06/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.dataprotection.ie/en/news-media/blogs/data-protection-and-covid-19#n1>.

⁶⁷ Βλ. Agencia Española de Protección de Datos, Report from the State Legal Service Department (the Spanish DPA) on processing activities relating to the obligation for controllers from private companies and public administration to report on workers suffering from COVID-19, 18/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.aepd.es/es/documento/2020-0017-en.pdf>.

⁶⁸ Βλ. *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

⁶⁹ Βλ. Datatilsynet, Hvordan er det med GDPR og coronavirus?, 05/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.datatilsynet.dk/presse-og-nyheder/nyhedsarkiv/2020/mar/hvordan-er-det-med-gdpr-og-coronavirus/>

περιορισμούς που θέτει η νομοθεσία της. Εκτός της ΕΕ αλλά εντός της Ευρώπης, η Ελβετία⁷⁰ δεν απαγορεύει την συλλογή πληροφοριών σχετικά με την υγεία ή την θερμοκρασία των ατόμων πριν από την είσοδό τους σε χώρο εργασίας, υπό την προϋπόθεση ότι τα δεδομένα που συλλέγονται περιορίζονται στο απολύτως απαραίτητο.

Τέλος, ορισμένες έννομες τάξεις δεν έχουν εκδώσει συγκεκριμένες οδηγίες επί των υπό συζήτηση θεμάτων: στη Σλοβακία⁷¹, την Κροατία,⁷² τη Μάλτα⁷³ και τη Ρουμανία⁷⁴ τονίζεται η ανάγκη συμμορφώσεως κάθε πρακτικής των εργοδοτών με τον ΓΚΠΔ. Στη Φινλανδία⁷⁵ αναγνωρίζεται το δικαίωμα του εργοδότη να επεξεργάζεται δεδομένα υγείας των εργαζομένων εντός του πλαισίου που θέτει ο ΓΚΠΔ, ενώ επιτρέπεται η ανακοίνωση των ονομάτων των νοσούντων μόνο σε πρόσωπα που έχουν ειδικά ορισθεί από τον εργοδότη και όχι στο λοιπό προσωπικό. Η λεττονική αρχή⁷⁶ αναφέρει ότι ο εργοδότης μπορεί να αναζητεί πληροφορίες από τον εργαζόμενο για την υγεία του, το ενδεχόμενο να έχει έρθει σε επαφή με νοσούντα, καθώς και για τυχόν ταξίδι του σε πληττόμενες περιοχές, χωρίς να αναφέρεται ο τρόπος με τον οποίο αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί. Ανάλογο είναι το σκεπτικό της λιθουανικής αρχής,⁷⁷ η οποία όμως δεν επιτρέπει την καταγραφή των δεδομένων αυτών σε αρχείο. Στην Πολωνία⁷⁸ αναφέρεται ότι ο Υγειονομικός Επιθεωρητής μπορεί να επιβάλλει στους εργαζομένους να λάβουν ειδικά μέτρα προλήψεως ή ελέγχου και να συνεργάζονται με άλλους φορείς δημοσίας διοικήσεως για την αντιμετώπιση της νόσου, αφήνοντας, έτσι, ανοικτό το ενδεχόμενο λήψεως των υπό συζήτηση μέτρων από τους εργαζομένους. Στη Γερμανία,⁷⁹ τονίζεται ότι υπάρχει δυνατότητα συλλογής προσωπικών δεδομένων εργαζομένων, εφόσον έχει εντοπιστεί κρούσμα στον χώρο εργασίας ή ο εργαζόμενος έχει έρθει σε επαφή με νοσούντα ή είχε διαμείνει σε πληττόμενη περιοχή, υπό την προϋπόθεση της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας.

⁷⁰ Βλ. Federal Data Protection and Information Commissioner, Legal data protection framework for coronavirus containment, 17/03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.edoeb.admin.ch/edoeb/en/home/latest-news/aktuell_news.html#-216122139.

⁷¹ Βλ. Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky, Koronavírus a spracúvanie osobných údajov, 13/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://dataprotection.gov.sk/uouu/sk/content/koronavirus-spracuvanie-osobnych-udajov-aktualizovane-1332020>.

⁷² Βλ. Agencija za zaštitu osobnih podataka, Obrada osobnih podataka o zdravlju u kontekstu izvanredne situacije izazvane COVID-19 virusom, 03/2020, διαθέσιμο σε: <https://azop.hr/aktualno/detaljnije/obrada-osobnih-podataka-o-zdravlju-u-kontekstu-izvanredne-situacije-izazvan>.

⁷³ Βλ. Information and Data Protection Commissioner, Processing of personal data in the context of COVID-19, 20/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://idpc.org.mt/en/Press/Pages/Processing-of-personal-data.aspx>.

⁷⁴ Βλ. Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal, Prelucrarea datelor privind starea de sănătate, 16/03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.dataprotection.ro/?page=Prelucrarea_dator_privind_starea_de_sanatate&lang=ro.

⁷⁵ Βλ. Tietosuojavaltuutetun toimisto, Data protection and limiting the spread of coronavirus, 17/03/2020, διαθέσιμο σε: https://tietosuoja.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tietosuoja-ja-koronaviruksen-leviamisen-hillitsemisen?_101_INSTANCE_ajcbJYZLUABn_languageId=en_US.

⁷⁶ Βλ. Datu valsts inspekcija, DVI vērš uzmanību uz personu tiesībām un pienākumiem datu aizsardzības jomā veselības informācijas kontekstā, 17/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://www.dvi.gov.lv/lv/zinas/dvi-vers-uzmanibu-uz-personu-tiesibam-un-pienakumiem-datu-aizsardzibas-joma-veselibas-informacijas-konteksta/>.

⁷⁷ Βλ. State Data Protection Inspectorate, Personal Data Protection and Coronavirus COVID-19, 16/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://vdai.lrv.lt/en/news/personal-data-protection-and-coronavirus-covid-19>.

⁷⁸ Βλ. Urzędu Ochrony Danych Osobowych, Oświadczenie Prezesa UODO w sprawie koronawirusa, 13/03/2020, διαθέσιμο σε: <https://uodo.gov.pl/pl/138/1456>.

⁷⁹ Βλ. Bundesbeauftragte für den Datenschutz und die Informationsfreiheit, Datenschutzrechtliche Informationen zur Verarbeitung von personenbezogenen Daten durch Arbeitgeber und Dienstherren im Zusammenhang mit der Corona-Pandemie, 03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.bfdi.bund.de/DE/Datenschutz/Themen/Gesundheit_Soziales/GesundheitSozialesArtikel/Datenschut-z-in-Corona-Pandemie.html. Βλ. επίσης *Baker McKenzie*, όπ. ανωτ. (υποσ. 57).

Παράλληλα, η ίδια η ενέργεια της θερμομετρήσεως συνιστά επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά το γερμανικό δίκαιο, ενώ η αποκάλυψη της ταυτότητας του νοσούντος πραγματοποιείται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητη. Τέλος, στη Μεγάλη Βρετανία⁸⁰ αναγνωρίζεται η δυνατότητα του εργοδότη να ερωτά τους εργαζομένους και τους λοιπούς παρευρισκομένους στο χώρο εργασίας σχετικά με το εάν εμφανίζουν συμπτώματα της νόσου του κορωνοϊού. Με βάση την ως άνω ανάλυση, είναι εμφανές ότι δεν υφίσταται ενιαία πολιτική στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη θερμομέτρηση των εργαζομένων, την αναζήτηση ιατρικών πληροφοριών και την αποκάλυψη στο υπόλοιπο προσωπικό της ταυτότητας του νοσούντος συναδέλφου.

Με τη σειρά της, η ελληνική ΑΠΔΠΧ,⁸¹ με τις Κατευθυντήριες Γραμμές που εξέδωσε, διατηρεί ουδέτερη στάση αναφορικά με τα μέτρα που ενδέχεται να υιοθετήσουν οι εργοδότες για να περιορίσουν το ενδεχόμενο εμφανίσεως και εξαπλώσεως του κορωνοϊού στον χώρο εργασίας. Κατ' αρχάς, κρίθηκε ότι κανένα μέτρο «δεν μπορεί εκ προοιμίου να αποκλειστεί» ως απαγορευμένο από τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων: η κάθε πράξη επεξεργασίας πρέπει να συμμορφώνεται πλήρως στις επιταγές του ΓΚΠΔ και να μην υπερβαίνει το απολύτως αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικότερα, η θερμομέτρηση κατά την είσοδο στο χώρο εργασίας ή η συμπλήρωση ερωτηματολογίου σχετικά με την κατάσταση της υγείας των εργαζομένων ή οικείων τους δικαιολογείται εάν προηγουμένως έχει αποκλεισθεί κάθε άλλο πρόσφορο μέτρο. Επισημαίνεται, όμως ότι η «συστηματική, διαρκής και γενικευμένη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που οδηγεί στην κατάρτιση και συνεχή ανανέωση προφίλ υγείας εργαζομένων, δύσκολα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας».

Οι συστάσεις της Ελληνικής ΑΠΔΠΧ καταλείπουν ιδιαίτερα διευρυμένη διακριτική ευχέρεια στους εργοδότες, προκειμένου να παρακολουθούν την κατάσταση υγείας των εργαζομένων που συνεχίζουν να εργάζονται *in situ* και εντάσσεται σε μία φιλελεύθερη λογική ενισχύσεως της ευθύνης των εργοδοτών / υπευθύνων επεξεργασίας στο πλαίσιο της αρχής της λογοδοσίας, υπό την οπτική ενός καθεστώτος οιοσεί αυτορρυθμίσεως.⁸² Η πρακτική αυτή, θα μπορούσε μιν να οδηγήσει στον έγκαιρο εντοπισμό ατόμων που ενδέχεται να εμφανίζουν συμπτώματα, εντείνει όμως τον κίνδυνο επιδείξεως καταχρηστικής συμπεριφοράς ακόμα και λόγω άγνοιας ή υπερβάλλοντος ζήλου. Ως εκ τούτου, θα ήταν ενδεχομένως σκοπιμότερη η έκδοση λεπτομερέστερων οδηγιών για συγκεκριμενοποίηση της γενικής ρήτηρας «συστηματική, διαρκής και γενικευμένη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που οδηγεί στην κατάρτιση και συνεχή ανανέωση προφίλ υγείας εργαζομένων» με ρητή καταγραφή των απαγορευμένων συμπεριφορών. Το επιχείρημα αυτό επιρρωνύεται από το γεγονός ότι εν μέσω αυτής της εξαιρετικά δύσκολης συγκυρίας, ο έλεγχος συμμορφώσεως των μέτρων που λαμβάνουν οι εργοδότες με την κείμενη νομοθεσία κρίνεται εξαιρετικά δυσχερής, καθώς οι δυνατότητες παρεμβάσεως της ρυθμιστικής αρχής περιορίζονται, *de facto*, σημαντικά. Αυτό

⁸⁰ Βλ. Information Commissioner's Office, Data protection and coronavirus: what you need to know, 03/2020, διαθέσιμο σε: <https://ico.org.uk/about-the-ico/news-and-events/news-and-blogs/2020/03/covid-19-general-data-protection-advice-for-data-controllers/>.

⁸¹ Βλ. ΑΠΔΠΧ, όπ. ανωτ. (υποσ. 47).

⁸² Βλ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, όπ. ανωτ. (υποσ. 41), σ. 119.

συνηγورεί περαιτέρω στον επιτακτικό χαρακτήρα της εκδόσεως λεπτομερέστερων οδηγιών και κατευθύνσεων.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ελέγχου είναι η εγκατάσταση θερμικών καμερών στις εισόδους του χώρου εργασίας, η οποία καθίσταται επιτρεπτή δυνάμει των ως άνω κατευθυντηρίων γραμμών. Πρόκειται για ένα μέτρο δραστικό που έχει ως σκοπό την αποτροπή εισόδου στο χώρο εργασίας ατόμων με υψηλή θερμοκρασία, αν και, προφανώς, αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι οι εισερχόμενοι είναι απαραίτητως θετικοί στον κορωνοϊό. Μέσω των καμερών αυτών πραγματοποιείται αυτοματοποιημένη επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς συλλέγονται και καταγράφονται δεδομένα σχετικά με τη θερμοκρασία ταυτοποιήσιμων προσώπων. Επομένως, ακόμα και αν τα δεδομένα δεν αποθηκεύονται σε αρχείο, τυγχάνει εφαρμογής η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα λόγω της συνδρομής της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων, δυνάμει του άρθρου 2 παρ. 1 ΓΚΠΔ. Υπό «κανονικές συνθήκες» η υιοθέτηση του μέτρου αυτού θα κρινόταν προδήλως δυσανάλογη και θα απαγορευόταν. Όμως, υπό την τρέχουσα κατάσταση παγκόσμιας πανδημίας που επικρατεί και στο πλαίσιο των συνολικών προσπαθειών για τον περιορισμό της εξάπλωσεως της νόσου, το μέτρο κρίνεται κατάλληλο και αποτελεσματικό για την προστασία της υγείας των εργαζομένων και της δημόσιας υγείας εν γένει. Ανακύπτουν, βέβαια, σημαντικές ανησυχίες σχετικά με τον αντίκτυπο που θα είχε η χρήση αυτής της τακτικής στην προστασία των προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων και των λοιπών παρευρισκομένων στον χώρο εργασίας, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητος ο προσεκτικός σχεδιασμός της χρήσεως θερμικών καμερών από τον εργοδότη. Αρχικά, το μέτρο πρέπει να εφαρμόζεται αποκλειστικά και μόνο για το χρονικό διάστημα εξάρσεως της νόσου. Δεύτερον, τα δεδομένα δεν πρέπει να αποθηκεύονται σε αρχείο. Ο υπεύθυνος για την κάμερα οφείλει να την ελέγχει σε τρέχοντα χρόνο και να επεμβαίνει αποτρέποντας την είσοδο σε όποιον εμφανίζει αυξημένη θερμοκρασία. Σε περίπτωση που το άτομο με αυξημένη θερμοκρασία είναι εργαζόμενος, ο υπεύθυνος για την κάμερα ειδοποιεί τον ιατρό εργασίας, ώστε να ενεργοποιηθούν οι σχετικές διαδικασίες. Τρίτον, πρόσβαση στην οθόνη πρέπει να έχουν αποκλειστικά συγκεκριμένα άτομα. Τέταρτον, η θερμική κάμερα μπορεί να τοποθετηθεί αποκλειστικά στην είσοδο στον χώρο εργασίας και σε κανέναν άλλο χώρο. Πέμπτον, δεν πρέπει να «διαρρεύσουν» καθ' οποιονδήποτε τρόπο τα στοιχεία του εργαζομένου που παρουσιάζει υψηλή θερμοκρασία στο υπόλοιπο προσωπικό· η επεξεργασία των σχετικών δεδομένων θα πρέπει να λαμβάνει χώρα από ειδικά εξουσιοδοτημένο προσωπικό που υπάγεται στον ιατρό εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, η εγκατάσταση θερμικών καμερών θεωρείται ως το «ύστατο καταφύγιο» των εργοδοτών, εφόσον δεν υπάρχουν ηπιότερα μέσα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων.

Ανεξάρτητα από την εγκατάσταση ή μη θερμικών καμερών, συνιστάται η υιοθέτηση από τις επιχειρήσεις που, αναγκαστικά, συνεχίζουν να απασχολούν τους εργαζομένους τους με φυσική παρουσία, η εκπόνηση ενός «σχεδίου δράσεως», στο οποίο θα περιγράφονται οι «ειδικές» διαδικασίες επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τη διάρκεια της πανδημίας, όπως προτείνεται λεπτομερώς από την αρμόδια εποπτική αρχή στην Ουγγαρία.⁸³

⁸³ Βλ. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, Information on processing data related to the coronavirus epidemic, 03/2020, διαθέσιμο σε: https://www.naih.hu/files/NAIH_2020_2586_EN.pdf.

Αυτονόητη, πάντως, κρίνεται η υποχρέωση του εργαζομένου να ενημερώνει άμεσα τον εργοδότη του για τυχόν διάγνωσή του με τη νόσο του κορωνοϊού καθώς και για τυχόν αδιαθεσία, ασθένεια ή για τυχόν πρόσφατη παραμονή του σε πληττόμενη περιοχή, επαφή του με φορέα του ιού. Η υποχρέωση αυτή του εργαζομένου δεν συνεπάγεται αυτόματα και δικαίωμα του εργοδότη να αναζητεί συστηματικά τέτοιες πληροφορίες από τους εργαζομένους του, ιδιαίτερα μέσω της συμπληρώσεως αντίστοιχων γραπτών δηλώσεων, πρακτική η οποία κρίνεται ιδιαίτερος δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Τέλος, κρίνεται ότι η πληροφορία ότι κάποιος εργαζόμενος έχει βρεθεί θετικός στον κορωνοϊό ενδιαφέρει τους συναδέλφους του στον ίδιο εργασιακό χώρο. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι αν ο εργοδότης νομιμοποιείται να αποκαλύψει αυτή την πληροφορία σε άμεσα θιγόμενους συναδέλφους του κρούσματος. Σύμφωνα με τον Γερμανό Ομοσπονδιακό Επίτροπο Προστασίας Δεδομένων,⁸⁴ επιτρέπεται κατ' εξαίρεση η αποκάλυψη της ταυτότητας ενός προσώπου, μόνο εφόσον κριθεί απαραίτητη για την προστασία της δημόσιας υγείας, αλλά και των δικαιωμάτων και εννόμων συμφερόντων τρίτων προσώπων. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται η ιρλανδική εποπτική αρχή⁸⁵ που αποδέχθηκε ότι οι υπηρεσίες υγείας ενδέχεται να βρεθούν υποχρεωμένες να αποκαλύψουν προσωπικά δεδομένα προκειμένου να αποτρέψουν σοβαρές απειλές για τη δημόσια υγεία. Ως εκ τούτου, πρέπει η σχετική πληροφορία να τυγχάνει επεξεργασίας από τον Ε.Ο.Δ.Υ. και όχι τον εργοδότη.

Σε κάθε περίπτωση, τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι οφείλουν να συμμορφώνονται με τα νομοθετικά μέτρα που έχουν επιβληθεί που έχουν ως σκοπό την αποτροπή της διαδόσεως του κορωνοϊού. Σε αντίθετη περίπτωση, το άρθρο 285 του Ποινικού Κώδικα επιβάλλει ιδιαίτερα σημαντικές ποινές στους παραβάτες: α) φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κοινός κίνδυνος για ζώα, β) φυλάκιση και χρηματική ποινή αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κίνδυνος μεταδόσεως της ασθένειας σε αόριστο αριθμό ανθρώπων.

B. Το ειδικότερο ζήτημα της τηλεργασίας

Η τηλεργασία οδηγεί στην εξ αποστάσεως επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, η οποία επισείει σοβαρούς κινδύνους για την ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, η εποπτική αρχή της Ιρλανδίας παρέσχε χρήσιμες συμβουλές για την αντιμετώπισή τους.⁸⁶ Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί, ώστε απαραίτητες προς τηλεργασία συσκευές, όπως USBs, τηλέφωνα, φορητοί υπολογιστές ή tablets να μη χαθούν ή παραπέσουν. Απαραίτητος καθίσταται ο έλεγχος ότι κάθε συσκευή έχει τις αναγκαίες ενημερώσεις, όπως τις ενημερώσεις για τα λειτουργικά συστήματα και ενημερώσεις προγραμμάτων/antivirus. Περαιτέρω, πρέπει να εξασφαλισθεί ότι ο υπολογιστής, ο φορητός υπολογιστής ή η συσκευή χρησιμοποιείται σε ασφαλή τοποθεσία, για παράδειγμα σε μέρος εντός του οπτικού πεδίου του χρήστη με ελαχιστοποιημένη δυνατότητα τρίτου προσώπου να δει την οθόνη, ιδίως όταν λαμβάνει χώρα επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Η συσκευή πρέπει να κλειδώνει, αν χρειασθεί αυτή να μείνει χωρίς εποπτεία για οποιοδήποτε λόγο. Στην ίδια κατεύθυνση, θα

⁸⁴ Datenschutzbeauftragter, Covid-19: Das müssen Sie jetzt aus DSGVO Sicht tun, 6.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://www.mein-datenschutzbeauftragter.de/blog/covid-19-das-muessen-sie-jetzt-aus-dsgvo-sicht-tun/>.

⁸⁵ Irish Data Protection Commission, όπ. ανωτ. (υποσ. 66).

⁸⁶ Irish Data Protection Commission, Protecting Personal Data When Working Remotely, 12.3.2020, διαθέσιμο σε: <https://dataprotection.ie/en/news-media/blogs/protecting-personal-data-when-working-remotely>.

πρέπει να ελέγχεται ότι οι συσκευές είναι κλειστές, κλειδωμένες ή αποθηκευμένες με ασφάλεια, όταν δεν χρησιμοποιούνται. Περαιτέρω, θα πρέπει να γίνεται χρήση αποτελεσματικών ελέγχων προσβάσεως (όπως έλεγχος ταυτότητας πολλαπλών παραγόντων και ισχυροί κωδικοί προσβάσεως) και, όπου είναι διαθέσιμη να λαμβάνει χώρα κρυπτογράφηση, προκειμένου να περιοριστεί η πρόσβαση στη συσκευή και να μειωθεί ο κίνδυνος διαρροής δεδομένων σε περίπτωση απώλειας της συσκευής. Αν, ωστόσο, μια συσκευή χαθεί ή κλαπεί, θα πρέπει να λάβει χώρα απομακρυσμένη διαγραφή της μνήμης, όταν αυτό είναι εφικτό.⁸⁷

Στον τομέα της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, θα πρέπει να εφαρμοστεί με ευλάβεια η πολιτική του οργανισμού για την ηλεκτρονική αλληλογραφία. Επιτακτική κρίνεται η χρήση επαγγελματικών λογαριασμών ηλεκτρονικής αλληλογραφίας αντί των προσωπικών, αναφορικά με επαγγελματική αλληλογραφία που αφορά σε προσωπικά δεδομένα. Αν είναι αναγκαία η χρήση προσωπικού λογαριασμού ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι τα περιεχόμενα και τα συνημμένα αρχεία είναι κρυπτογραφημένα και να αποφευχθεί η χρήση προσωπικών ή εμπιστευτικών δεδομένων στο θέμα του μηνύματος ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Προ της αποστολής του μηνύματος ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, θα πρέπει να λάβει χώρα επιβεβαίωση ότι αποστέλλεται στον ορθό παραλήπτη, ιδίως για μηνύματα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας που αφορούν σε μεγάλο όγκο προσωπικών δεδομένων ή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.⁸⁸

Η χρήση cloud και η απομακρυσμένη πρόσβαση στο δίκτυο εγείρουν με τη σειρά τους ζητήματα προστασίας δεδομένων. Ως εκ τούτου, αδήριτη καθίσταται η ανάγκη της χρήσεως στο μέτρο του δυνατού μόνο αξιόπιστων δικτύων ή υπηρεσιών cloud και η συμμόρφωση με όλους τους κανόνες και διαδικασίες του οργανισμού σχετικά με την πρόσβαση στο cloud ή στο δίκτυο, τη σύνδεση και την κοινή χρήση δεδομένων. Σε περίπτωση που λαμβάνει χώρα εξ αποστάσεως εργασία χωρίς χρήση cloud ή πρόσβαση στο δίκτυο, θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι όλα τα τοπικώς αποθηκευμένα δεδομένα έχουν αποθηκευθεί με τον δέοντα τρόπο και με ασφάλεια.⁸⁹

VI. Αντί Επιλόγου

Από την ανωτέρω ανάλυση διαφαίνεται ότι η νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσφέρει ένα ασφαλές νομικό οπλοστάσιο για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων. Εάν στηριχθούμε σε βασικές αρχές επεξεργασίας δεδομένων και σεβαστούμε την αρχή της αναλογικότητας, η προστασία προσωπικών δεδομένων μπορεί να συνυπάρξει αρμονικά με άλλα συγκρουόμενα αγαθά, ακόμα και σε περιόδους κρίσεως.

Κρίνεται, πάντως, ότι η πανδημία μας κάνει να αναστοχασθούμε την ιδέα της επιτηρήσεως, όχι μόνο των κινδύνων που επισείει αλλά και των λύσεων που ενδεχομένως μπορεί να προσφέρει. Στην επιτήρηση αυτή οφείλουμε, ωστόσο, να είμαστε ιδιαίτερος προσεκτικοί. Η επιδημία μπορεί να αποτελέσει την εφελκυστική δύναμη για την ανάπτυξη εργαλείων μαζικής επιτηρήσεως των πολιτών, αλλά και να σηματοδοτήσει τη μετάβαση

⁸⁷ Irish Data Protection Commission, όπ. ανωτ. (υποσ. 86).

⁸⁸ Irish Data Protection Commission, όπ. ανωτ. (υποσ. 86).

⁸⁹ Irish Data Protection Commission, όπ. ανωτ. (υποσ. 86).

από την επιδερμική στην αέναη και λεπτομερή παρακολούθηση.⁹⁰ Εναπόκειται, εν τέλει, σε μας να μην προσδώσουμε στα προσωρινά μέτρα, που δικαιολογούνται απολύτως στη σημερινή κατάσταση της παγκόσμιας πανδημίας, το μανδύα της κανονικότητας.

Το ποίημα του Αλεξανδρινού «Γελιωμένα» είναι περισσότερο επίκαιρο από ποτέ:

«Μέσα στον φόβο και στες υποψίες,
με ταραγμένο νου και τρομαγμένα μάτια,
λυώνουμε και σχεδιάζουμε το πώς να κάμουμε
για ν' αποφύγουμε τον βέβαιο
τον κίνδυνο που έτσι φρικτά μας απειλεί.
Κι όμως λανθάνουμε, δεν είν' αυτός στον δρόμο•
ψεύτικα ήσαν τα μηνύματα
(ή δεν τ' ακούσαμε, ή δεν τα νοιώσαμε καλά).
Άλλη καταστροφή, που δεν την φανταζόμεθαν,»
εξαφνική, ραγδαία πέφτει επάνω μας,
κι ανέτοιμους — πού πια καιρός — μας συνεπαίρνει.

⁹⁰ Βλ. *Yuval Noah Harari*, όπ. ανωτ. (υποσ. 2).